

BUTLLETÍ ELECTRÒNIC DE LA SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIA- FICCIÓ I FANTASIA

Maig - Juny 2008. Número 10

Editorial

Ciència-ficció, gueto o mistificació?

El músic i musicòleg de jazz Ricard Gili, líder de l'orquestra La locomotora negra, en una conferència recent a la Nau Ivanow explicava que als vells bons temps (sempre tot ha tingut uns vells bons temps) els que programaven concerts i festivals de jazz eren entesos en jazz que estimaven el jazz i portaven músics i orquestres clàssics del jazz. Ara, els programadors de concerts i festivals són gestors culturals l'especialitat i la feina dels quals és omplir programacions amb resultats quantificables en butaques o taquilla. El resultat és que el jazz clàssic es dilueix amb altres tendències musicals. I així el jazz, o una certa casta de jazz, perd la seva puresa i, mistificat, el fan entrar a competir pel públic general com una tendència comercial més.

La ciència-ficció, com el jazz, des de l'inici ha estat marcada per un aire marginal, de sector d'experts especialistes. Ja les primeres revistes d'Hugo Gernsback on s'articulava el gènere oferien pàgines per a correu dels lectors, on aquests al final de la carta al director posaven la seva adreça, amb què els fans es posaven en contacte ells amb ells i així es va anar articulant el "fandom" (el "kingdom" dels "fans", el regne dels afeccionats). Ray Bradbury

era un dels joves lectors que escrivia a "Astounding" ficant-se amb els autors més grans. I així la ciència-ficció, com el jazz, ha generat tota una societat de "happy fews", experts i exigents coneixedors i degustadors del gènere, al marge de la societat literària, o musical o cinematogràfica, general.

I també, com en el cas del jazz, ara el cinema de masses i la literatura majoritària recorren a la ciència-ficció, o als emblemes de la ciència-ficció, en obres que han de competir amb les tendències majoritàries. I quan passa això, és clar, sempre hi ha el lament que allò que s'ofereix al gran públic com a ciència-ficció no és prou pur i genuí. I que la ciència-ficció més pura i genuïna no arriba al gran públic.

Les alternatives són només gueto o mistificació? El fet és que som en un període de canvis, simbiosis i permeabilitzacions. Entre totes les actituds viables, tan lícit sembla voler mantenir la puresa del gènere com voler penetrar en altres àmbits prenent-lo com un recurs. Però una actitud que no sembla gaire productiva és voler mantenir la legítima puresa de la marginació i alhora queixar-se que som marginals.

NOTÍCIES

III Ter-Cat, a Manresa, i premis Miasma

La ciutat de Manresa va acollir la celebració de les III Ter-Cat. En aquesta

**edició es
va fer
coincidir
l'acte
amb el
lliurament**

dels II Premis Miasma de Ciència-ficció i Terror.

En aquestes terceres jornades van participar quinze persones vingudes de les comarques de l'Alt Penedès, l'Anoia, el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Bages, el Maresme i el Vallès Oriental, i l'agenda prevista es va complir al peu de la lletra.

En primer lloc es visità la part vella de Manresa guiats per un dels amfitrions autòctons, la Meritxell Genescà, que ensenyà els racons amagats de la capital del Bages. Seguidament els assistents van tenir la possibilitat d'entrar a la Biblioteca del Casino per visitar l'exposició temporal sobre ciència-ficció i terror que aquests dies es mostra.

El dinar fou l'acte central de les tertúlies, en què els assistents s'intercanviaren recomanacions i parers sobre literatura, cinema, còmic i altres mitjans d'expressió del món fantàstic. Les principals converses van anar encaminades a fer que els editors del fanzín "Miasma" expliquessin l'experiència de publicar relats en català i en castellà de gènere fantàstic. La queixa generalitzada va ser la manca d'originals en català, cosa que provoca que el fanzín en la nostra llengua aparegui amb una periodicitat molt menys elevada que l'edició en castellà, on es reben molts més relats. Des de l'organització de la revista es fa una crida perquè els afeccionats a la ciència-ficció, la fantasia i el terror no llancin la tovallola i enviïn contes sobretot en català per poder seguir publicant a bon ritme.

Les tertúlies donaren pas als actes del lliurament dels II Premis Miasma de Ciència-ficció i Terror. Aquests consistiren en la projecció de set curtmetratges de caire fantàstic, per a passar seguidament a la proclamació

dels guanyadors de cada categoria. En la de ciència-ficció el jurat declarà el relat "Déus de vidre" de Carles Malet vencedor, i en la categoria de Terror, el relat "Jo, el vampir" d'Alfred Sala va ser el guanyador.

Tant els guanyadors com els finalistes veuran les seves obres publicades dins el número 4 de "Miasma" en la seva edició en català. El mateix dia ja es va fer acte de presentació del nou número i ja es troba a la venda en els punts habituals.

La SCCFF a "Contagi"

El número 5 de la revista cultural "Contagi", de Girona, amb data primavera 2008, publica l'article "Ciència-ficció catalana, un gènere diferent", que repassa l'evolució del gènere a casa nostra i del moviment que s'hi belluga al voltant, i va il·lustrat amb força imatges de les diferents trobades de la Societat catalana de ciència-ficció i fantasia.

En aquest sentit, doncs, és un document valuós per als membres de la SCCFF, com a mínim des del punt de vista sentimental, i pel reconeixement de la tasca que la Societat va fent (sense pressa, ni cap afany de glòria, diners o altres bajanades per l'estil).

També podem trobar en aquest número de "Contagi", entre moltes altres col·laboracions, l'article "Mortadel·lo i Filemó, agència de diversió" de Sebastià Roig, una entrevista amb la dibuixant iraniana Marjane Satrapi, a càrrec de Jordi Camps i Linell, o un reportatge sobre els deu anys del Museu del Cinema, de Pep Prieto.

Jaume Fuster, deu anys després

En ocasió del desè aniversari de la mort del qui va ser el primer president de la SCCFF, Jaume Fuster (1945-1998), del 10 d'abril al 10 de maig al vestíbul de la biblioteca que porta al

seu nom, a la plaça de Lesseps de Barcelona, es presenta una petita exposició bibliogràfica amb una mostra de la seva obra. El dia de la inauguració, el 10 d'abril, en què es complien els deu anys de la seva desaparició, va tenir lloc una sessió d'homenatge, organitzada per l'Associació d'escriptors en llengua catalana i la Institució de les lletres catalanes. Després de la presentació a càrrec de representants de les entitats convocants, inclosa la directora de la Biblioteca Jaume Fuster, l'acte va començar amb una lectura de textos de Fuster, seleccionats per Isidre Grau, a càrrec de l'actor Jaume Comas, que a la televisió havia interpretat el detectiu Lluís Arquer de "Les claus de vidre" fusterianes, i va acabar amb una taula rodona sobre la figura i l'obra de Jaume Fuster amb Pep Albanell, Josep Gifreu, Jaume Pérez Montaner i Joan Solà, moderats per Guillem-Jordi Graells. Més enllà de l'acte i de l'exposició, queden el record de la seva amistat, l'agraïment per la seva obra i els llibres que va escriure, alguns dels quals de fantasia i ciència-ficció, com la trilogia tolkieniana iniciada amb *L'anell de ferro*.

A la foto, durant el Iencontre de CF a Vilanova, Jaume Fuster al centre entre Pep Brocal,

Miquel Porter i Moix, Ricard de la Casa, Amadeu LeBlanc i Xesc Barceló.

Montserrat Julió, homenatjada a Mataró

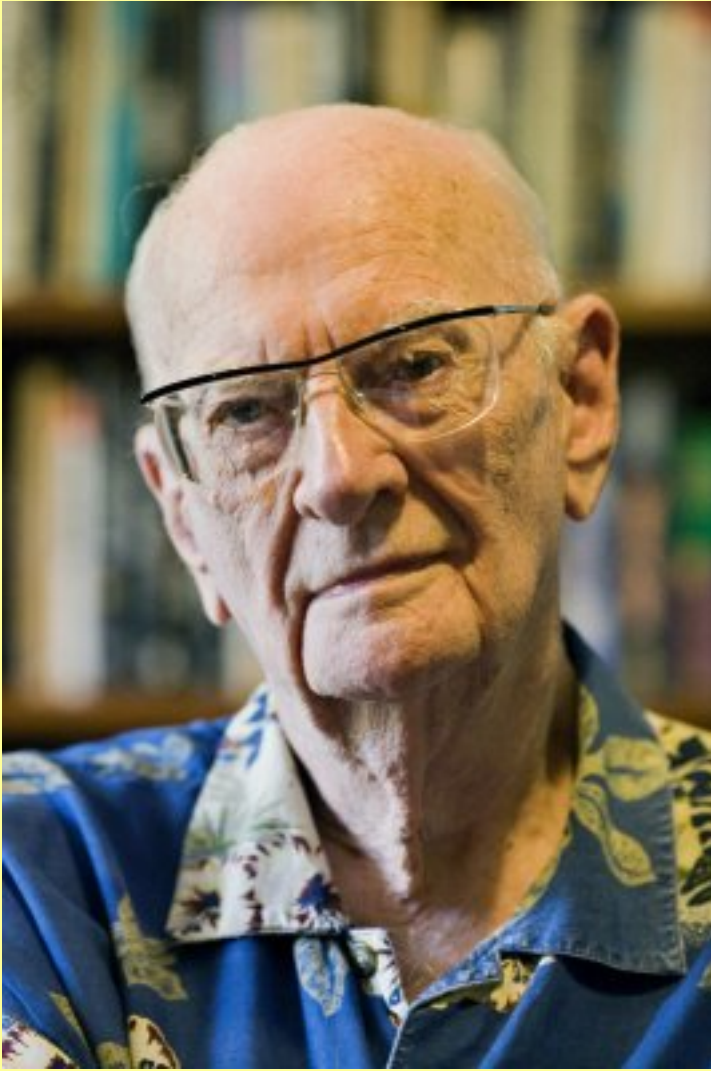
El passat 27 de març, Dia internacional del teatre, la ciutat de Mataró el va celebrar homenatjant l'actriu, directora teatral i escriptora mataronina Montserrat Julió, autora de la novel·la de ciència-ficció *Memòries d'un futur bàrbar* ("Ciència-ficció", 19, Pagès editors, Lleida). A partir del seu volum de memòries *Vida endins*, que narra l'esclat de la guerra a Mataró, i l'exili primer a França i després a Xile, on Julió es va formar com a actriu, diferents grups teatrals mataronins van escenificar en diversos indrets de la ciutat la vida a Mataró els anys trenta, la proclamació de la

República, la notícia de la mort de Macià, l'inici de la guerra civil, els bombardeigs i la fam a la ciutat i la partida cap a l'exili, en una emotiva barreja de teatre de carrer i de teatre document. La representació itinerant va acabar a la Sala Cabanyes, on Julió va parlar de la seva experiència, i es va llegir el manifest del Dia internacional del teatre.

A la foto, Montserrat Julió amb el regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mataró.

COMIAT

Adéu, Rama

Arthur C. Clarke tenia noranta anys. S'havia fet famós per ser, juntament amb el director Stanley Kubrick, l'autor del guió de la pel·lícula *2001, una odissea espacial* i, amb posterioritat, de la novel·la del mateix nom.

Clarke, un dels darrers autors clàssics de la ciència-ficció mundial, va morir a causa d'una aturada cardiorespiratòria la matinada del dimecres 19 de març passat, a la 01:30 hora local (les nou del vespre del dia abans a casa nostra) a Colombo, la capital de Sri Lanka, on residia des de feia anys.

Nascut a Minehead, Somerset (Anglaterra) el 1917, ja de petit havia mostrat la seva fascinació per l'astronomia, quan va construir-se un telescopi casolà per dibuixar un mapa de la Lluna. Un cop acabats els estudis secundaris, el 1936, se'n va anar a Londres, on, durant la segona guerra mundial, va servir a la Royal Air Force com a especialista en radars, i s'involucrà en el desenvolupament d'un sistema defensiu

per radar i exercí com a instructor en aquesta incipient especialització. Un cop acabada la guerra, va publicar l'article "Extra-terrestrial Relays", en el qual estableix les bases del que haviem de ser els satèl·lits artificials en òrbita geoestacionària (anomenada òrbita Clarke en honor seu), una de les seves grans contribucions a la ciència del segle XX. Aquest treball li valgué nombrosos premis, beques i reconeixements.

Durant aquest període estudià matemàtiques i física al prestigiós King's College de Londres, on va obtenir les millors puntuacions. També va exercir diversos anys com a president de la Societat Interplanetària Britànica (BIS), fet que demostra la seva gran afeció per l'astronàutica. El 1957, com a part del comitè britànic, assisteix a Barcelona al VIII Congrés Internacional d'Astronàutica, moment que coincideix amb el llançament del Sputnik I per part de l'URSS.

La seva fama com a comunicador científic es va consolidar amb les intervencions a la televisió juntament amb Walter Cronkite durant la dècada dels seixanta com a comentarista de la CBS de les missions Apolo, i a la dècada dels vuitanta per un parell de sèries de televisió que va fer.

També són conegudes les seves Lleis, publicades al llibre de divulgació científica *Perfils del futur* (1962). La més coneguda (i citada) és l'anomenada Tercera Llei de Clarke: "Tota tecnologia prou avançada és indistingible de la màgia."

Des de 1956 i fins a la seva mort va residir a l'illa de Sri Lanka (antiga Ceilan), en part pel seu interès per la fotografia i el submarinisme, en part per la seva fascinació per la cultura índia. El 1998 li van concedir el títol de cavaller de l'Orde de l'Imperi Britànic. També van posar en honor seu el seu nom a un asteroide, 4923, i a una espècie de dinosaure ceratopsià, el *Serendipaceratops arthurclarkei*, descobert a Inverloch, Austràlia.

Amb la seva mort, es clou el que es podria anomenar l'edat de la ciència-ficció clàssica, que cercava sempre un fort component científic a les seves històries, juntament amb els ja desapareguts altres noms mítics com Robert A. Heinlein i Isaac Asimov, que van posar els fonaments de la ciència-ficció actual.

Algunes de les novel·les més destacades d'Arthur C. Clarke són *La fi de la infantesa* (1953), *La ciutat i les estrelles* (1956), *Encontre amb Rama* (1973) i *Les fonts del*

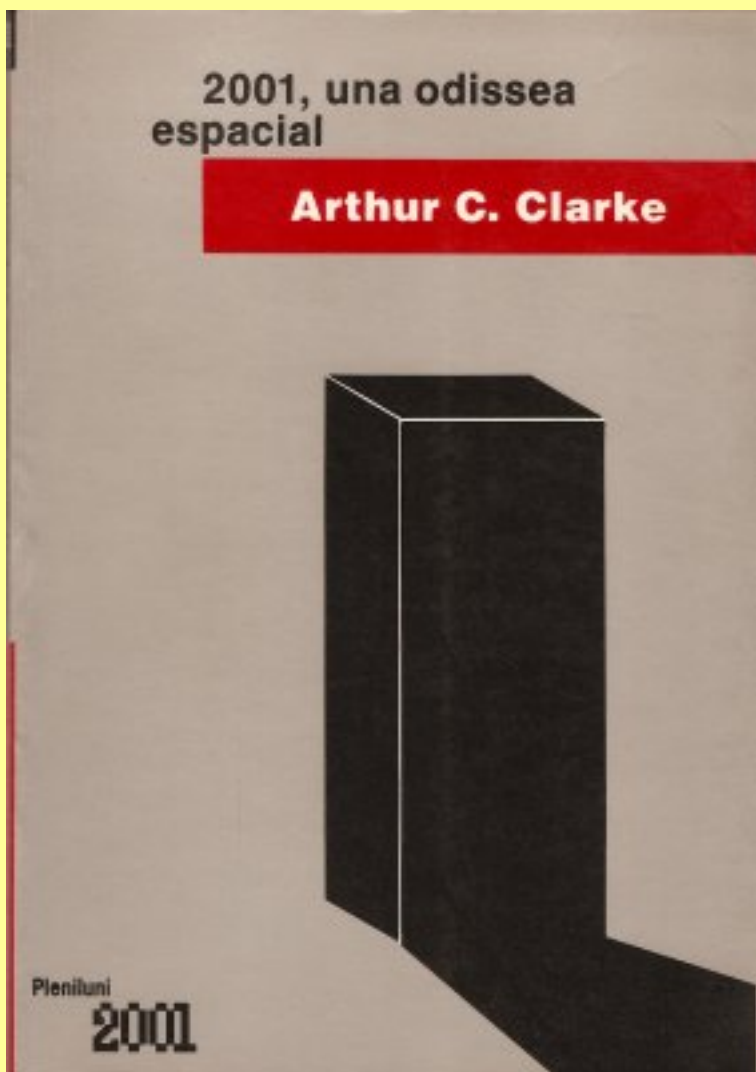
paradís (1979). Com a divulgador podríem assenyalar *Interplanetary Flight* (1950), *Profiles of the Future* (1962), *The Promise of Space* (1968) i *Spring, A Choice of Futures* (1984).

La primera història publicada de Clarke, si no comptem els primers treballs amateurs, va ser "Loophole", de 1946, i la seva primera novel·la, *Against the Fall of Night*, publicada serialitzada en una revista durant el 1948 i, posteriorment, com a llibre el 1953, ampliada posteriorment i rebatejada com *La ciutat i les estrelles*. Altres novel·les de l'escriptor que mostren el seu interès pel vol espacial i l'exploració interplanetària són *The Sands of Mars* (1951), *Prelude to Space* (1951), *Earthlight* (1955) i *The Deep Range*, però cap no va arribar a l'excel·lència de la que, probablement, és la seva obra mestra: *Encontre amb Rama* (1972), en què una nau alienígena de la mida d'un planeta petit passa pel nostre sistema solar i una expedició terrestre hi va a l'encontre per investigar-la. Actualment s'està rodant una pel·lícula basada en aquesta novel·la, dirigida per David Fincher, i és previst que s'estrenarà el 2009.

Arthur C. Clarke va guanyar els màxims guardons del gènere: el premi Nebula de 1973, l'Hugo, el Locus i el John W. Campbell Memorial el 1974 a la millor novel·la per *Encontre amb Rama*, i l'Hugo de 1980 per *Les fonts del paradís*.

Joan Manel Ortiz

Novel·la científica: Arthur C. Clarke

Durant molts anys, el nom de Clarke va ser dels primers que venien al cap quan es preguntava per un autor de ciència-ficció, i sovint feia parella amb Asimov. Gràcies a l'èxit de la pel·lícula *2001, una odissea espacial*, rodada per Kubrick i escrita per Clarke i Kubrick, la ciència-ficció va perdre part de la ronya associada a còmics i històries de sèrie B.

Clarke, però, no era un escriptor, Clarke era un científic que va dedicar-se a imaginar i a escriure. Va ser un dels desenvolupadors del radar, durant la segona guerra mundial, i també un pioner en el camp dels satèl·lits de comunicacions. No és estrany, doncs, que les seves novel·les tinguin una base científica tan sòlida -i de vegades tan freda-, que l'acció-acció, allò que agrada tant en el cinema, quedi diluït.

En *2001* el lector troba una primera part de paleontologia-antropologia-ficció. S'hi descriuen paisatges i lluites entre clans de simis. Tot molt semblant a un documental de la sabana, ja sigui d'ara o de fa cent mil anys. Segona part: saltem en el temps; agafem una llançadora espacial, fem transbord en una estació orbital *cilíndrica*, que crea gravetat artificial interna en rodar, i d'allà el descens fins a la superfície de la Lluna. Entremig, Clarke ens ha fet un repàs de la història de l'astronàutica seguint els pensaments del doctor Floyd. Tercera part: Bowman i companyia travessen l'espai cap als planetes exteriors. I aquí ja podem calçar-nos: velocitats, distàncies, velocitat de la llum

i temps que triguen els missatges a anar i tornar entre la nau i la Terra... I arribem a Júpiter, i a Saturn (perquè el llibre duu Bowman a Saturn). La "Discovery", tot passant, fa estudis dels satèl·lits dels gegants de gas. Sort que quan Clarke va escriure *2001* encara no tenia les fotos de les sondes que van arribar posteriorment a aquells barris del Sistema Solar. D'altra manera, la novel·la *2001* hauria ocupat diversos volums.

Què hi ha darrere la prosa de Clarke?

2001 es pot prendre com un paradigma d'allò de què parla Clarke en la majoria dels seus textos: la progressió de la raça humana cap a una altra etapa, superior. Ho trobem a *La fi de la infantesa* amb una claredat tan exagerada que gairebé insulta la intel·ligència del lector, a *La ciutat i les estrelles* de manera més dissimulada, i ho trobem en major o menor grau en obres llargues i breus. És cert, però, que això de l'evolució cap a un nivell superior deu aparèixer en gairebé tots els textos literaris, ja sigui de manera directa o metafòrica.

Què més hi ha?

Una dosi brutal de ciència lúdica: Si connectes tots els telèfons de la Terra què tens? Un cervell autònom. Cada telèfon és una neurona. Què és el primer que fa? Plorar. Fer sonar tots els telèfons del món. El segon? Menjar. S'apaguen els llums. A continuació? Estendre els braços i tocar...

Com pot un home sol amb un vestit espacial esquivar una nau? Fàcil: només cal que es mantingui a l'altra banda de l'asteroide. És molt més senzill bellugar

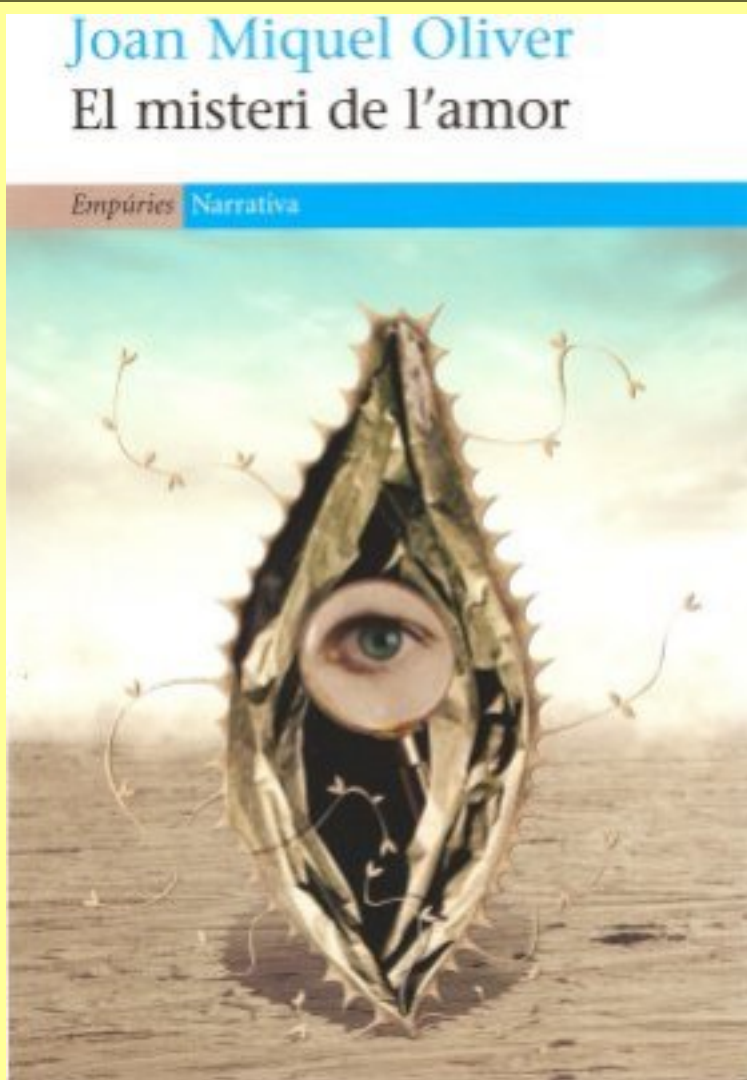
una massa de cent kilograms que una de cent megatonnes.

Com pot ser que sense atmosfera dos homes vegin un raig lluminós que fulmina una nau espacial? Perquè no veuen cap raig: veuen un doll de metall fos projectat per electroimants.

Profes de ciències: alegreu-vos que vam tenir en Clarke. Profes de filosofia: alegreu-vos que vam tenir en Clarke, i dóna per a molts debats. Alegrem-nos que vam tenir en Clarke i escrivia prou bé.

Eduard Castanyo

LLIBRES

El misteri de l'amor

de Joan Miquel Oliver

"Narrativa", 321, Editorial

Empúries, Barcelona, març 2008.

Hi ha hagut i hi ha un àmbit comú entre la ciència-ficció entesa com a espai de llibertat i imaginació i la literatura experimental i de recerca. És l'àmbit on trobem des del William Burroughs de *Nova Express* fins al Brian Aldiss de *Barefoot in the head*, des del Lawrence Durrell de *Tunc* i *Nunquam* fins a la Joanna Russ de *L'home femella*, del Boris Vian de *Mort als lletjos*, encara que no sigui tan experimental, al Joan Miquel Oliver d'*El misteri de l'amor*.

Què trobem dins *El misteri de l'amor*? Un escultor que construeix una vulva gegantina i un seu amic manetes, constructor de robots, que hi instal·la un motor d'una màquina de rentar per donar-hi el moviment adequat, i una

companya de l'escultor que constata que l'artista s'ha inspirat en un model aliè, i la rebel·lió de l'escultura, que acabarà col·laborant amb un pensador a domicili per establir una llista completa de dies internacionals de..., i un viatge al futur que potser només és a l'interior, o potser és que són uns altres que l'han fet... I moltíssimes coses més, que ha d'anar trobant cada lector en cada lectura d'aquest llibre estimulant, servit amb una mena de català que ara es parla i amb un doll d'imaginació i de recursos que no acaba mai pel lletrista i musicador d'Antònia Font, el grup que fa quatre anys ja ens va regalar aquell CD i DVD de ciència-ficció musical anomenat *Taxi*.

Que aquesta literatura no és ciència-ficció? Potser no. Tampoc molta ciència-ficció que llegim no és literatura.

AMJ

Certificat C99+

de Lluís Hernández i Sonali

La Galera, Barcelona, febrer 2008.

Lluís Hernández i Sonali va debutar públicament a la ciència-ficció, juntament amb Eduard Castanyo, Carles Molins, Joan Capdevila, Santi Mas i Jaume de Marcos, l'any 1987 al volum col·lectiu *Sis temps* de la col·lecció "2001", producte del premi Quarta dimensió convocat per les Edicions Pleniluni. Ara, vint anys més tard i després d'algunes incursions literàries més, ha tornat a guanyar un premi, la quaranta-cinquena edició del Josep M. Folch i Torres, amb una

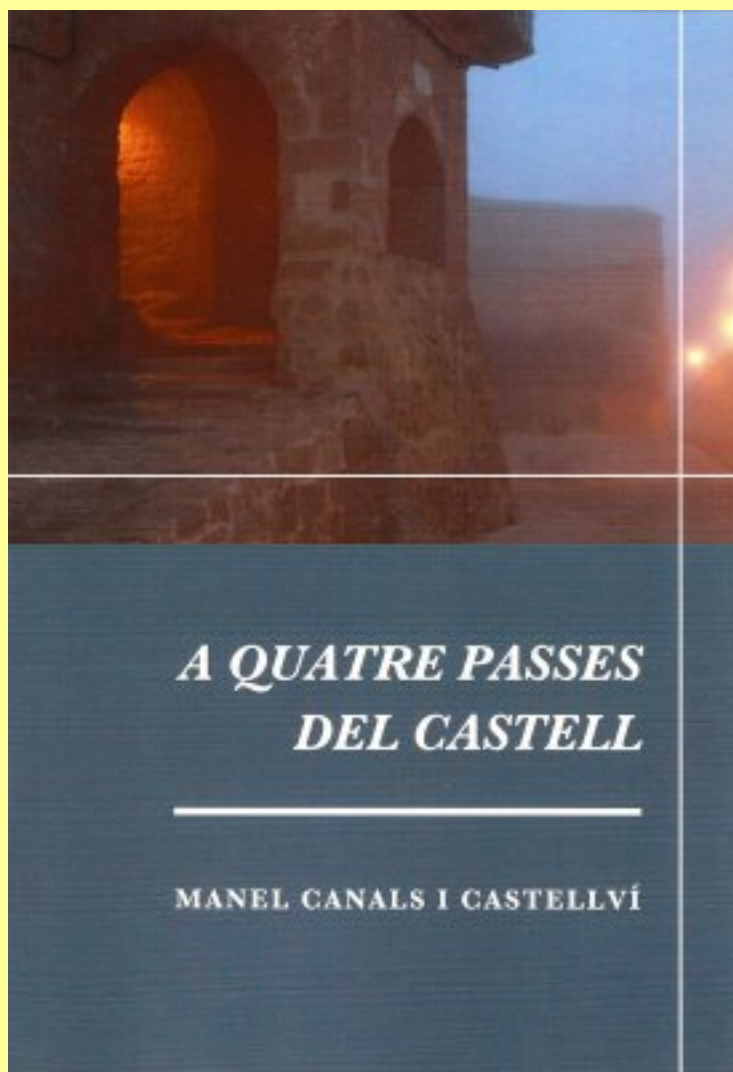
novel·la de ciència-ficció.

Certificat C99+ se situa en un futur en què s'ha trobat la manera d'aprofitar una energia fosca procedent dels forats negres i, partint de la idea que, com expressava Magris a *El Danubi*, "en l'univers viatgen i subsisteixen les imatges de tot el que ha estat portades per la llum", alterant el procés gràcies a les característiques de l'energia fosca es pot copsar la imatge del futur. Això permet saber si en un futur determinat una persona concreta encara serà viva. I aquesta possibilitat origina que una corporació que en domina la tecnologia expedeixi certificats que ho garanteixen.

L'originalitat de la novel·la està en el plantejament, o, per a dir-ho més afinadament, es tracta d'una novel·la de plantejaments. A la manera del *Jo, robot* d'Asimov, que plantejava les tres lleis i a partir d'aquí cada capítol proposava una paradoxa o una contradicció de l'enunciat original, la novel·la d'Hernàndez encapçala cada capítol amb algun article de la Llei única del certificat i el text planteja alguns dels problemes que origina la nova tecnologia en aquest món condicionat pel certificat: els intents de falsificar-ne, les opcions professionals i personals escapçades per les perspectives de vida...

Els planteja, però habitualment no els resol. Això pot originar frustració en molts lectors, o el desig que l'autor repregui el mateix tema i, sense els condicionaments del premi, desplegui en un altre volum les potencialitats dels seus plantejaments.

AMJ

A quatre passes del castell

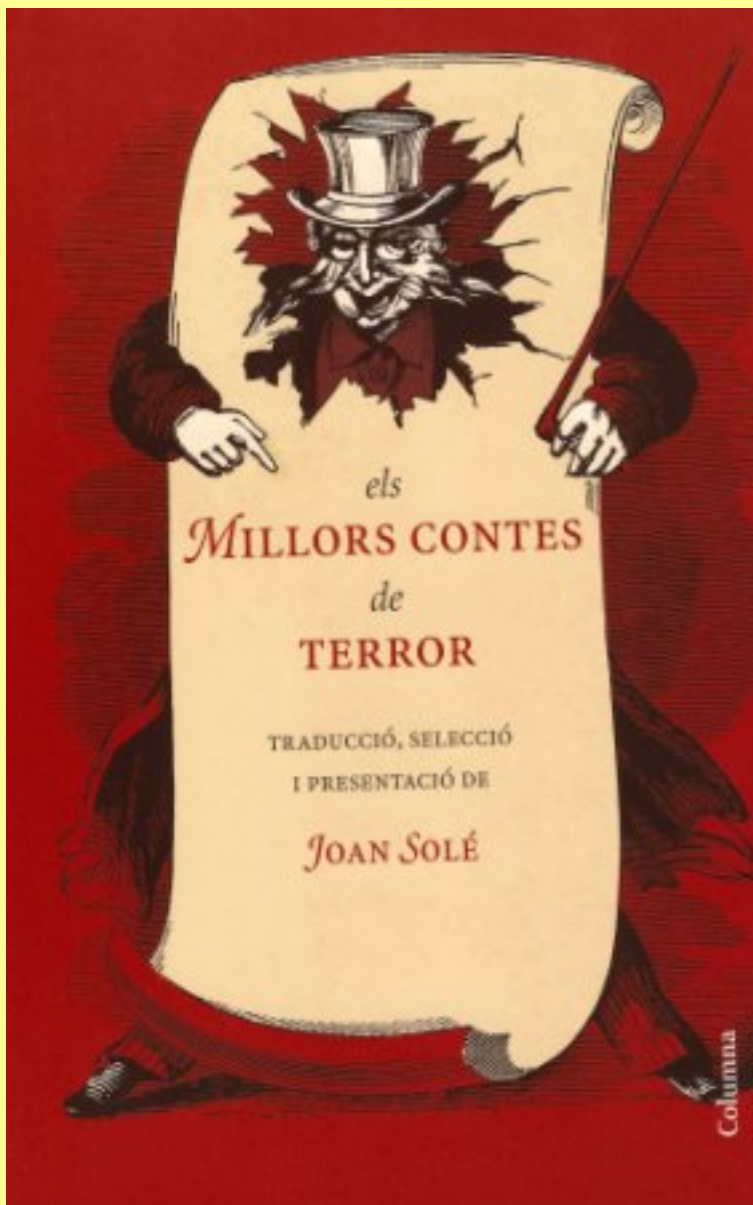
de Manel Canals i Castellví
 Imprès per Book Print Digital,
 Barcelona, març 2008.

A iniciativa de Glòria Judal, l'esposa de qui va ser el secretari de la SCCFF en els temps difícils posteriors a la sortida de l'AELC, Manel Canals (1945-2004), s'ha publicat un aplec de la seva narrativa d'ambientació rural, escrita "a quatre passes del castell" de Florejacs, tot i que el darrer relat, "Carnestoltes a Ciutat Vella", bé que protagonitzat per lleons fugitius del parc, i per tant tenir un aire selvàtic, no deixa de tenir una

ambientació ciutadana i ben ciutadana. Dins el recull trobem el conte "Desigs", que amb el títol "El raig verd" va significar la presència de Manuel Canals al volum col·lectiu de la SCCFF *Els fills del capità Verne*. Un altre conte de temàtica fantàstica és "La dama de les Sitges", que comença com un relat ben actual i realista amb la descripció d'algunes de les dedicacions de Canals, com el teatre o el ciclisme de muntanya, i que acaba sent un conte de fantasmes, o fins "El padrí Pairot", una visió grotesca dels contes rurals de terror sobre difunts que no ho són del tot.

A quatre passes del castell es va presentar el passat 16 d'abril en un acte en recordança de Manel Canals, amb parlaments i lectura dramatitzada de dos dels relats, al centre de Sant Pere Apòstol, dins l'edifici del carrer Més alt de Sant Pere, a Barcelona, que acull diverses entitats i que en els anys que Manel Canals en va ser el secretari va acollir la SCCFF.

AMJ

Els millors contes de terror

Traducció, selecció i presentació de Joan Solé

"Clàssica", 729, Columna edicions, Barcelona, octubre 2007.

Com a complement del volum *Els millors contes de la literatura fantàstica* (2006, comentat al butlletí núm. 3), Joan Solé ara ens ofereix quinze contes de terror, d'autors nascuts entre 1804 (Nathaniel Hawthorne) i 1890 (H.P. Lovecraft), i que, com aquests noms indiquen, van des del terror romàntic amb voluntat precientífica fins a l'anomenat conte materialista de terror. A la introducció, Solé fa la

distinció entre el conte de terror, les mostres del qual manifesta que ha triat pel valor literari, i el d'horror, concepte que reserva per al macabre, el tremebund, el morbós i els deliris truculents, que no han tingut espai a la seva tria.

J.S. Le Fanu a "Te verd" presenta un cas clínic per al qual cerca explicacions "científiques", basades en fluids i pertorbacions nervioses, a la manera del nostre Genís i Aguilar; A. Blackwood a "Els salzes", amb una història d'eficaç terror "vegetal" com el seu popular "Wendigo", s'acosta a la ciència-ficció amb el recurs a l'espai exterior i la quarta dimensió; C.P. Gilman ens torna a inquietar amb el seu clàssic "L'empaperat groc", present a totes les antologies de relats feministes; de P.A. de Alarcón tenim un altre clàssic, "La dona alta", personificació de la premonició de la mort; Guy de Maupassant a "L'alberg" mostra en un conte perfecte el procés del terror que aboca a la bogeria; N.

Hawthorne a "El jove Goodman Brown" ofereix un dels seus temes clàssics, la possibilitat d'una societat secreta d'adoradors del dimoni en un context purità; A. Bierce a "La mort de Halpin Frayser" demostra per què és un dels autors més eficaços a crear inquietud en el lector; H.P. Lovecraft tampoc no deixa de ser efectiu amb "Les rates dels murs", un relat típic i tòpic, és a dir, paradigmàtic i clàssic de l'autor, que aplega tots els atributs que l'antòleg atribuïa a l'horror; M.R. James a "Oh, xiula, noi, i vindré" presenta un conte de fantasma amb llençol, clàssic i ben fet, i amb un saludable distanciament irònic; "El gat negre" del mestre E.A. Poe torna a impressionar per més vegades que s'hagi llegit; "La Banyia de l'horror" d'E.F. Benson té un plantejament convencional però va creant el clima adequat i té un final encertat i ben tancat; R. Kipling a "La marca de la bèstia" mostra la mestria a combinar descripcions i insinuacions; A. Tolstoi a "La família del Vourdalak" ofereix un dels contes més inquietants del volum, de vampirisme i erotisme; A. Machen a "La piràmide brillant" fa una pintoresca combinació de Sherlock Holmes i Lovecraft; i T. Gautier, a "La morta enamorada", afegeix un capellà infidel al tema del vampirisme i l'erotisme.

És curiós de constatar els tres artificis literaris principals dels autors de terror: la narració en primera persona del protagonista del fet extraordinari, per més extraordinari que sigui el final, com és el cas de Gilman, Poe o Lovecraft; la narració en primera persona de la víctima que ha fugit de l'horror i el pot explicar, com en el cas de Blackwood o Benson; i la narració d'un tercer, sigui un convencional narrador extern que va seguint els fets, com en el cas de James, o un narrador personatge que explica que en una situació determinada en què gent explicava històries un en va explicar una que..., com en el cas de Tolstoi. I veiem que l'efecte terrorífic és independent d'aquests recursos d'aproximació.

Ens alegra dir finalment que, malgrat algunes inadvertències sobretot en la traducció del francès, no atribuïda a Joan Solé -els rectors tenen majordona, no governanta; "abbé" generalment vol dir mossèn, no abat; "terne" vol dir entelat, no tern: tenir els ulls terns no vol dir res-, l'edició és acurada i no té res a veure amb el desgavell que era la d'*Els millors contes de la literatura*

fantàstica.

AMJ

3 contes d'excursió

Text d'Enric Gomà i dibuixos de Mercè Canals

"Insòlits", 7, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, març 2008.

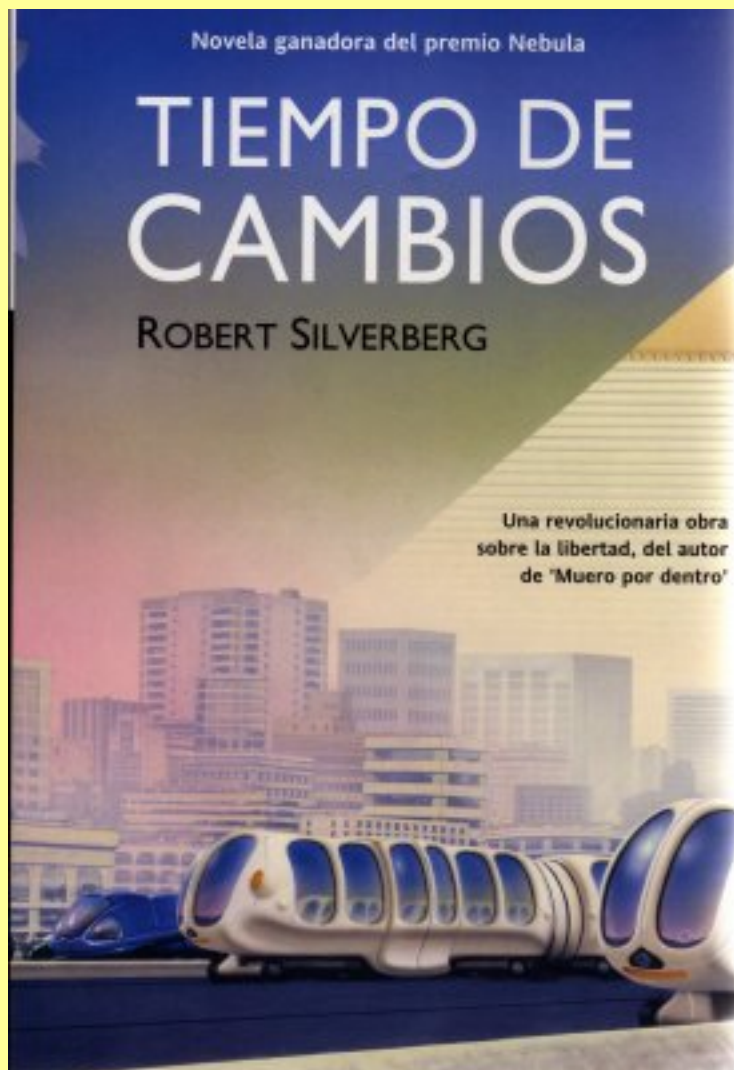
En un espaterrant àlbum il·lustrat de gran format (24,7x33,2 cms.) el guionista Enric Gomà presenta una família extraterrestre, la família Zing-7/Org, provinent "d'una galàxia molt llunyana", i formada per l'Oukos-235, la Maria Andròmeda, el fill Clic i Clac, i la fidel i eixerida torradora de pa Zgpt, que viu amb ells i els segueix com un gos fidel. Els Zing s'estableixen a Granollers, i des d'allà

protagonitzen tres excursions: a Montserrat, a Sant Llorenç del Munt i al Montseny, que donen lloc a les tres senzilles narracions de l'àlbum.

Més enllà de la simple i habitual utilització d'una icona de la ciència-ficció, els extraterrestres, per a unes faules de moderna fantasia infantil, el llibre és també una introducció al gènere per al públic més menut, amb diverses referències sobretot cinematogràfiques, des de la que hem esmentat de la "galàxia molt llunyana" amb què comença *Star Wars* fins a la forma del cap dels protagonistes dibuixats per Mercè Canals, que recorda el d'*ET*, passant pel retrocés en el temps per solucionar un accident mortal, com a *Superman*, retrocés excessiu que els porta a enfrontar-se a un tiranosaure com al *Parc juràssic*.

Un llibre simpàtic, vistós i divertit, que és també una incitació a fer les mateixes excursions que els extraterrestres protagonistes.

AMJ

Tiempo de cambios

de Robert Silverberg (1971)

La factoría de ideas, Madrid, 2008.

Els afeccionats a la ciència-ficció no tenen pas gaires possibilitats de llegir les novel·les clàssiques del gènere per la manca de reedicions i per la dificultat de trobar aquest tipus de literatura en la majoria de biblioteques. Si a més a més tenen l'estranya pretensió de poder-la llegir en llengua catalana, l'aventura esdevé quasi inabastable. Només de tant en tant les editorials ens fan gaudir amb la publicació d'alguna de les que hom considera les grans novel·les del

gènere.

En el darrer butlletí de l'any passat parlàvem de *Les torres de l'oblit* de George Turner, que va d'haver d'esperar més de vint anys per tenir traducció en la nostra llengua i, dit sigui de pas, en una col·lecció *main stream* i probablement gràcies a l'interès que desperta avui en dia tot el que es refereixi al canvi climàtic.

Pagès Editors, dins la seva col·lecció "Ciència-ficció", ha publicat *L'home dins el laberint* de Robert Silverberg, *Conflictes* d'Ian Watson, *El cargol en el pendent* dels germans Strugatski, *Retrets i lloances* d'Orson Scott Card, *Viatge sense final* de Brian Aldiss i *La caça del meteorit* del precursor Jules Verne. Un balanç meritori per a una petita editorial però absolutament miserable si tenim en compte que aquesta és l'única col·lecció del gènere en la nostra llengua.

Atès aquest panorama no és d'estranyar que el lector hagi de decidir-se per llegir en una altra llengua si vol tenir un ampli coneixement dels títols i autors que han fet història. Posant-hi, això sí, molta cura per no empassar-se gat per llebre. La quantitat de títols que surten el mercat ens obliga a destriar atentament els clàssics dels que s'atorguen aquest qualificatiu arbitràriament.

Aquest no és pas el cas del Robert Silverberg, autor de solvència i prestigi reconeguts. Per aquesta raó m'atreveixo a recomanar la lectura de *Tiempo de cambios*, una novel·la escrita l'any 1971, utilitzant la tècnica d'un viatge iniciàtic durant el qual el protagonista anirà prenent consciència de la seva revolta contra un sistema opressor que anul·la les llibertats i prohibeix qualsevol manifestació d'individualisme. La seva escriptura coincidí cronològicament amb el període de difusió dels valors mítics del moviment contracultural *hippy*, que protestava contra les estructures combinant protesta amb llibertat sexual i drogues; aquests elements són presents i, fins i tot, determinants, en el desenllaç de la novel·la. Encara, però, hi té més preponderància el pes d'una religiositat que nosaltres consideraríem més propera al sectarisme que a la religió. Silverberg ho aprofita per fer una anàlisi acurada de l'estructura de poder i d'organització social d'un grapat dels primitius grups emigrants que s'establiren als Estat Units i originaren

societats hermèticament tancades a qualsevol idea nova o liberal.

Potser la seva justificació de la necessitat d'un canvi revolucionari el porta a propostes que molts de nosaltres no estaríem gaire disposats a compartir. Principalment pel que fa al paper de la dona, tractada sempre com un instrument al servei del mascle, inclosa l'acceptació de la prostitució com a vàlvula de seguretat per al matrimoni.

Toni Segarra

CINEMA

THX 1138

El film del mes de la Filmoteca de Catalunya el març passat va ser *THX 1138*, el primer llargmetratge de George Lucas, que el va rodar el 1970. Lucas va guanyar-se el públic seguidor de la ciència-ficció cinematogràfica a partir de 1977 amb *Star Wars*, i ja abans, el 1973, s'havia guanyat un lloc en l'àmbit del cinema amb *American Graffiti*, però aquest seu primer film de ciència-ficció era ignorat del nostre gran públic, que ara ha tingut ocasió de veure'l en les diverses sessions que al llarg del mes va programar la Filmoteca.

Abans, amb la novel·la *Retorn al sol* de Josep M. Francès, de 1936, i després amb el film *La fuga d'en Logan* de Michael Anderson de 1976,

i encara abans i després amb altres relats i films, ja ens era familiar el tema d'una futura societat subterrània ultratecnificada i l'esforç d'un rebel per fugir-ne i assolir un "retorn al sol". En efecte, *THX 1138* mostra la rebel·lió de l'individu fitxat amb aquest número en aquesta societat futura dominada per les drogues inhibidores, condicionada pel rendiment econòmic i amb una curiosa religió virtual que pot fer pensar en la de la novel·la de Dick sobre els andròides i les ovelles (un aspecte que no es va traspasar al film de Scott). Quan en THX (un jove Robert Duvall abans de ser el tinent coronel Kilgore d'*Apocalypse Now*) s'enamora i la seva companya, la fràgil Maggie MacOmie, queda embarassada, el sistema els condemna i hauran d'intentar la fuga. Una fuga dramàtica i amb un final paradoxal condicionat pel factor econòmic.

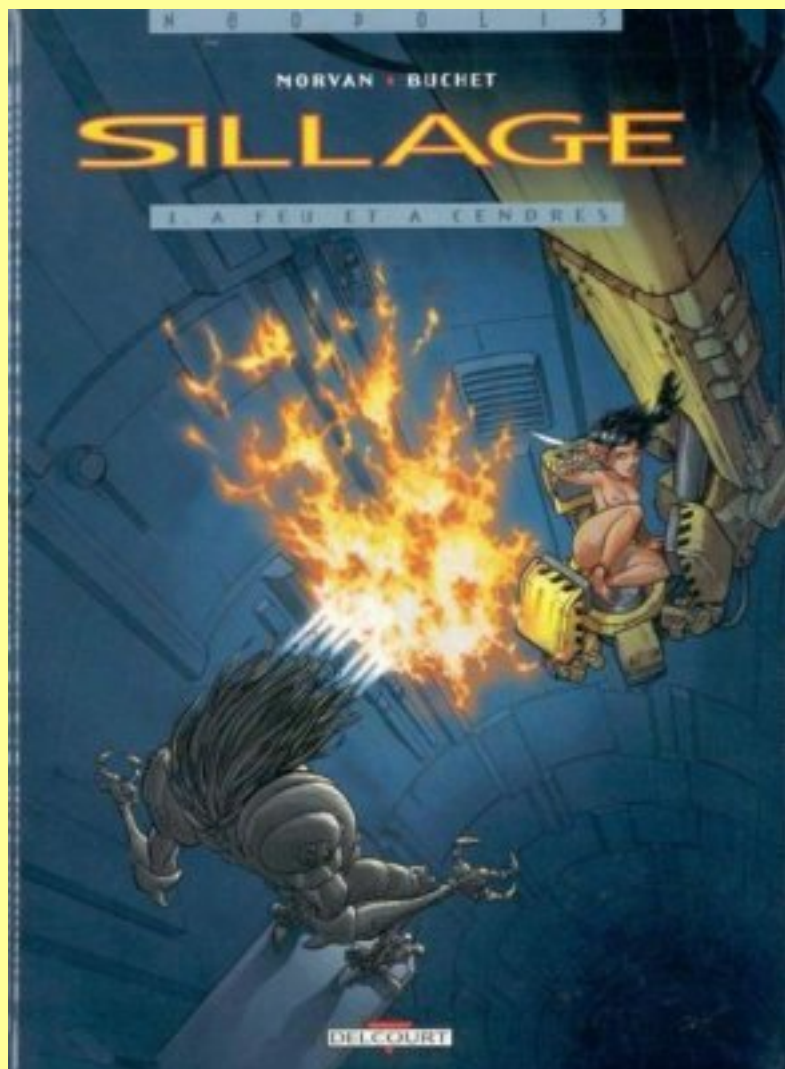
De tota manera, ja s'ha dit prou vegades que l'art no és el "què", sinó el "com". George Lucas amb poc pressupost sap treure un gran profit dels ambients on filma, túnels de metro, estructures d'aparcaments, el centre cívic del comtat de Marin (un edifici avantguardista de Frank Lloyd Wright) i l'entorn del laboratori d'energia atòmica Lawrence Livermore.

Francis Ford Coppola, en funció de productor, va portar el film a la Warner, que el va trobar detestable. De tota manera ara encara ens ha interessat aquesta obra amb una estètica minimalista i una mica anys seixanta (és només quatre anys posterior al *Fahrenheit* de Truffaut). Com a curiositat, pels títols de crèdit ens assabentem que un dels dos policies persecutors (uns andròides llargaruts i amb la cara metàl·lica, que ja prefiguren en C3PO) és Johnny Weissmuller jr., però naturalment aquí ens quedem sense saber quina cara tenia el fill d'en Tarzan, que també sortirà en altres films de Lucas i morirà el 2006 poc després de fer seixanta anys.

AMJ

CÒMIC

SILLAGE

Fa deu anys aparegué a França un àlbum anomenat *A feu et à cendres*, primer volum de la sèrie "Sillage", més tard publicada per Norma Editorial en castellà, a la col·lecció Pandora, sota el nom d'"Estela".

Pocs lectors podien pensar quan els arribava a les mans que eren davant d'una de les obres de ciència-ficció més innovadores dels darrers anys. Els àlbums de la sèrie no poden deixar indiferent ningú, tant per la bellesa plàstica de les planxes com per la profunditat temàtica que s'amaga en unes històries que, tradicionalment, la gent considera que només interessaven els fans del gènere.

Res més lluny de la realitat. Philippe Bouchet, el guionista, ha sabut recollir dins els seus fantàstics arguments alguns dels temes més polèmics de la societat europea del segle XXI.

Les aventures narrades tenen com a protagonista principal una noia jove, quasi una nena, procedent del planeta Terra. Navis, la nena, va criar-se en un món desconegut sense més companyia que la d'un robot i una mena de tigre d'una espècie desconeguda, que té la facultat de parlar, que ella anomena Houyo. La nau espacial en què viatjava va estavellar-se en un planeta quan ella només tenia mesos de vida. Criada doncs en una selva hostil, ha sobreviscut gràcies a l'ajut dels seus dos companys vivint dins el que queda de la seva nau. Com que no ha vist mai un ésser humà, no se sorprèn quan arriben al planeta uns estranys éssers que vénen del cel.

Si l'argument només fos aquest, poc interès tindria aquesta història "tarzanesca", malgrat els excel·lents dibuixos i la inventiva demostrada pel seu dibuixant, David Morvan. Però ja de bon començament els autors ens posen davant de problemes ètics i morals. Els qui arriben provenen d'un planeta on la temperatura ambiental és molt superior a la nostra i en què els humans no podrien sobreviure. De fet, el grup que trepitja el planeta on viu Navis és només una part dels incomptables éssers que viatgen per l'espai en un comboi format per milers de naus cercant planetes habitables que puguin substituir els d'origen, que s'estan morint.

Aquesta gran comunitat regida per un grup que s'anomenen "els Constituents" té per norma no ocupar cap planeta si s'hi detecta vida intel·ligent. Navis és l'únic ésser amb intel·ligència del planeta i els qui el volen ocupar ho han de fer de manera urgent perquè sense les condicions ambientals que necessiten s'estan morint sense possibilitat d'evitar-ho. Però instal·lar-se aquí suposa la mort o, en el millor del casos, l'exili de Navis.

Aquest, però, no deixa de ser un problema que possiblement molts veuran com a llunyà, encara que s'hagi produït a la Terra. En els àlbums següents es plantegen temes com el de la corrupció dels polítics, les lluites revolucionàries en benefici d'uns marginats que ho són poc si se'ls compara amb d'altres que estan pitjor, la lluita per l'emancipació de les dones sotmeses a règims d'esclavatge per part dels mascles i molts altres temes similars.

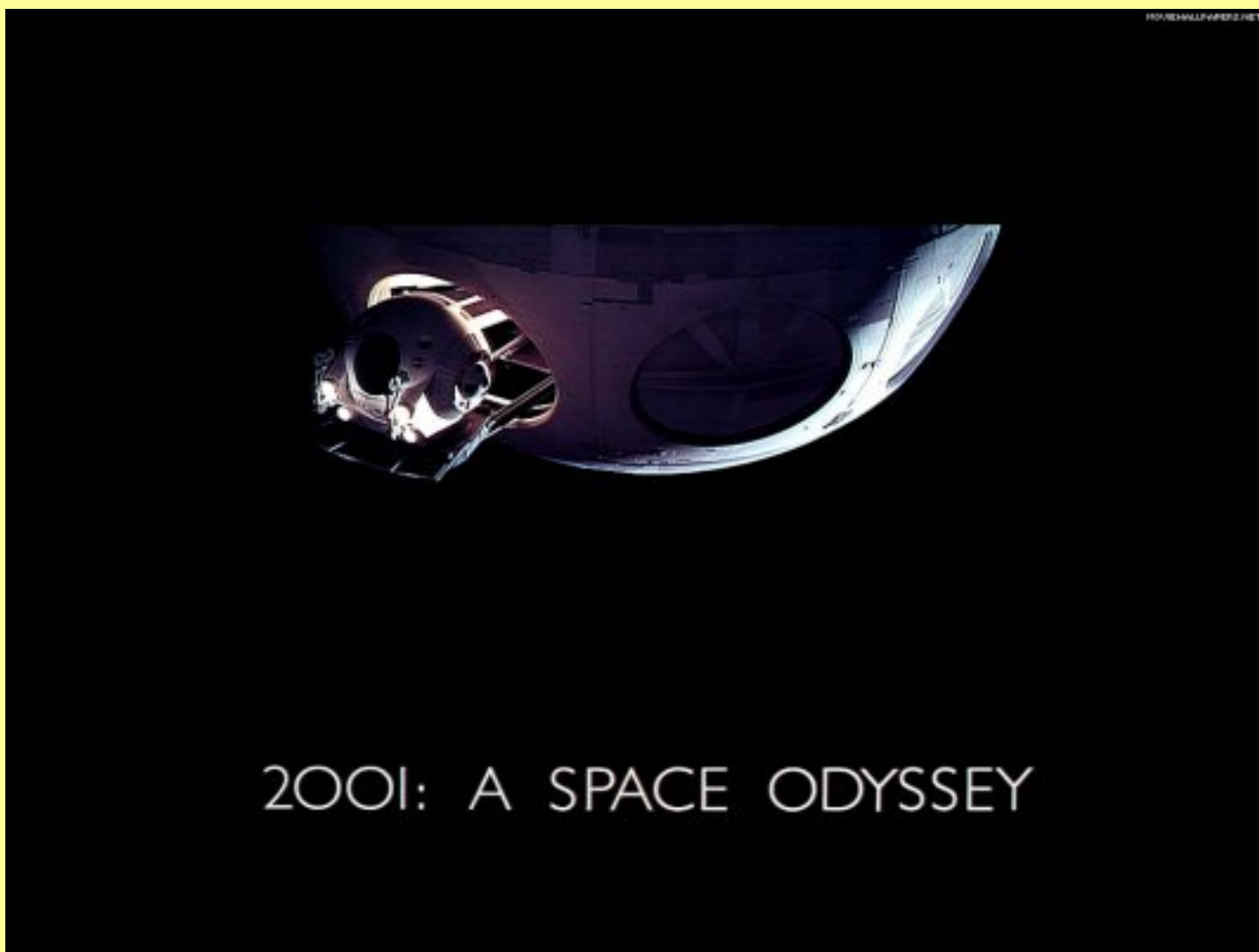
Especial interès té el cinquè volum, amb un títol que, expressament, s'ha escrit en caràcters indesxifrables que recorden, vagament, l'alfabet àrab. La història que s'hi narra és la d'uns terroristes suïcides que s'immolen, causant "danys col·laterals", com a forma de protesta per unes condicions de vida que en el millor dels casos, quan aconsegueixen treball, ho fan "com a esclaus, amb salaris que no els permeten superar el llindar de la misèria". En un lloc de la Unió Europea que ha patit atacs terroristes poden sonar estranyes les afirmacions que els autors s'atreveixen a fer quan diuen que "és difícil ajudar els qui han matat els teus amics però és l'única cosa que es pot fer si volem que un dia no matin també la nostra família".

El pas del temps ha consolidat aquesta sèrie com una de les més importants dels darrers anys. Mireu de trobar-la ara que encara hi sou a temps o busqueu-la a les biblioteques. No us en penedireu.

Toni Segarra

OPINIÓ

Ciència-ficció, a quaranta anys del maig del 68

Ara que fa quaranta anys del maig del 68, i quan l'accés obert de l'edició en línia de la GEC (també un producte dels feliços seixanta) ha generat el debat sobre si calia actualitzar-ne els continguts abans de fer-la accessible, és interessant d'observar l'Encyclopaedia Universalis, una enciclopèdia francesa començada a publicar just el 1968 amb un criteri semblant al de l'Enciclopèdia francesa original, amb llargs articles signats per noms prestigiosos, i que en representava l'actualització amb nous criteris.

A l'entrada corresponent, l'Encyclopaedia Universalis ens dóna la visió que de la ciència-ficció tenien els *soixante-huitards*, i val la pena fer-hi un cop d'ull, quaranta anys després, per comprovar si és una de les idees del 68 que encara ens són vàlides.

D'entrada plantegen que el canvi d'una ciència-ficció tecnològica a una visió més sociològica (K. Amis explica que als anys cinquanta "la ciència real perd importància dins les obres de ciència-ficció. L'astronau, per exemple, que durant molt temps es va mantenir com una cosa prou nova per a necessitar descripció, ara no és més que un mitjà de locomoció destinat a situar els personatges en un ambient extraterrestre"), un canvi paral·lel al que els mateixos anys cinquanta es produïa des de la ciència-ficció optimista a la pessimista, doncs plantegen que aquest canvi és sobretot en la ciència-ficció americana, perquè a l'europea ja s'havia produït cinquanta anys abans, amb el pas del model vernià al de Wells.

Expliquen que la ciència-ficció no és solament una literatura, ja que a més del llibre utilitza cinema, televisió, ràdio, còmic, pintura i música; i que el seu contingut no és exclusivament literari: no és solament una ficció, sinó una reflexió.

Reflexió en primer lloc sobre la ciència, per part de científics que tenen idees que no poden sortir a les publicacions científiques, perquè no són demostrables, o per part d'escriptors amb formació científica. Reflexió sobre l'avenir, atès que la ciència-ficció ha estat possible quan la gent s'ha convençut que les coses canviarien, i com que mira a l'evolució de tota la societat no pot evitar de fer crítica social. I finalment reflexió sobre la comesa literària: tota la literatura té en un cert sentit una vocació mítica, però molts llibres de ciència-ficció mostren clarament una tendència molt conscient a l'al·legoria.

Aquest fet de ser no solament una literatura, sinó també una reflexió sobre la ciència, l'avenir i els mites, comporta a la ciència-ficció un estatut marginal,

tant respecte a la societat científica com a la literària: el científic enemic de la ciència-ficció li retraurà que només utilitza la ciència com un pretext per a les seves fantasies, i el literat refractari dirà que les descripcions científiques són pesades i, al capdavant, parlant de problemes que afecten col·lectivitats el tou humà hi resulta prim. I si bé els afeccionats a la ciència-ficció se situen al marge de la societat literària o científica establerta, formen per si mateixos un medi homogeni i ben organitzat, amb un públic actiu que ho llegeix tot, esdevenen bons coneixedors i s'organitzen, i amb això provoquen que també els escriptors ho facin. És el mateix fenomen que s'ha donat també entre els afeccionats al jazz, o a altres mitjans moderns (cinema, còmic).

Dins les tendències, parlen de la línia dels grans escriptors que utilitzen el vessant antiutòpic de ciència-ficció per a passar comptes amb la societat (d'ençà de Wells: Capek, Zamiatin, Huxley, Orwell o Golding); de la ciència-ficció més d'aventures, amb escriptors especialitzats, que com tota la novel·la d'aventures s'acabarà els anys cinquanta, substituïda pel cinema i la televisió; de la línia que als Estats Units arrenca d'"Astounding" i Campbell els darrers anys trenta i popularitza el gènere i en fa un tot coherent (la ciència-ficció esdevé una mena de joc de societat en què els diferents escriptors es manlleven i cedeixen temes i idees, i els textos ben construïts i enginyosos esdevenen funcionals, menys en el cas d'escriptors amb més gruix literari, com Bradbury, Sturgeon o Vonnegut), i de la renovació britànica de "New Worlds" el 1963, amb Moorcock, Aldiss i Ballard, que transformen la ciència-ficció en una literatura d'avantguarda: quan als Estats Units s'hi afegeixen autors ja en actiu com Dick i Farmer i sobretot surt la nova generació dels seixanta, amb Disch, Spinrad i companyia, la ciència-ficció popular i la literària s'ajunten i el gènere resta unificat.

És la visió dels anys seixanta, del seixanta-vuit, d'haver arribat a una maduresa, a un final d'etapa a partir del qual tot és possible. Ja no cal renunciar a l'ambició literària per a escriure gènere. La il·lustració que acompanya l'entrada de l'enciclopèdia és, significativament, un fotograma del gran film d'aquell any: *2001, una odissea espacial*, també l'expressió de la maduresa del gènere. I signa l'entrada J. Goimard, "agrégé de l'Université,

maître assistant à l'Université de Paris-I" (la Panthéon-Sorbonne).

AMJ

RELAT

Al bosc de plata

Quan es despertà, el diàleg encara continuava:

-Mira que n'ets d'ignorant, Sòcrates! Ets home mort i ni això saps.

-Qui vol matar-me aquest cop?

-Aquest cop? Quantes vegades t'han mort ja?

-He tingut sort. Sempre he aconseguit evitar d'empassar-me la cicuta.

-Sort, dius? Un maleït impostor és el que ets, i a més cínic. Vaig parlar de tu al llicenciat Espinosa i em va mostrar uns papers que certificaven que havies mort.

-Mort, jo? Que potser no em veus, no parles amb mi, no em sents?

-Per presumir de ser amic teu vaig quedar com un estúpid davant de tota la Cort. El cardenal encara deu estar fotent-se de mi.

-Pizarro, amic, porta'm davant d'ell i netejaré el teu honor.

-Pretens ridiculitzar-me encara més? El filòsof que digué això que tu repeteixes com un papagai, "només sé que no sé res", va morir fa centenars d'anys, ho saben tots els savis, fins les rates de Palau ho saben.

-Sóc jo, sóc jo... com podria convèncer-te'n?

-T'hauria d'haver calat quan vas dir aquesta collonada. Per descomptat que no saps res de res... ni tan sols saps que estàs mort!

-Et juro que no menteixo: sóc jo qui va pronunciar la frase per primera vegada, del meu cap va sortir la constatació del profund desconeixement humà. És tan poc el que podem comprendre!

-No m'embolicaràs amb la teva xerrameca, ningú sobreviu centenars d'anys.

-En això he de donar-te la raó, però... com puc estar mort si penso i parlo, si tinc emocions i sentiments. Digue'm: què és estar viu llavors?

-De veritat m'ho preguntes... a mi? Creia que em menyspreaves per ignorant. Però veig que desconeixes el més bàsic: està viu aquell que neix, creix, menja, defeca i, amb sort, conquista, mata i folla amb qui li ve de gust.

-Pensar, sentir, tenir consciència d'un mateix no és prova de vida? Viure i existir no són per ventura el mateix? Ai, Pizarro, ni els meus més brillants deixebles m'han posat mai entre l'espasa i la paret com tu.

-I cap dels homes que he matat no s'ha resistit mai tant a morir. Ets increïblement obstinat. Per això et respecto.

-M'hi va la vida, o l'existència, per si no te n'havies adonat. Però de qui és l'existència, t'ho has preguntat mai? Potser no és meva, sinó d'ells...

-Parles molt estrany, Sòcrates, no t'entenc.

-Els homes no podem durar centenars d'anys, d'acord. Però qui sap si els sentiments i les emocions sí que poden... potser van arrelant en uns cossos i altres, en els terrenys que troben més propicis.

-M'estàs dient que els sentiments són com llavors, i els homes, la terra on germinen?

-Exacte! Ets ràpid, Pizarro.

-Aleshores en tu ha arrelat l'ànima de Sòcrates, com si diguéssim.

-Sí, podríem dir-ho així. Però és només un supòsit, que consti.

-Un su... què? Si li dic al cardenal que parlo amb l'ànima de Sòcrates se'n riurà de mi encara més que abans.

-Que pensi el que vulgui. No em vas dir que creia en la resurrecció dels morts, aquest il·luminat? Doncs digue-li que he ressuscitat.

-Però no has ressuscitat, oi?

-No ho crec. No sóc conscient d'haver interromput la meva existència. És clar que no sabia imaginar com deu ser: apagar la flama, esborrar qualsevol rastre. Un instant abans tot és present, recordat. Un instant després tot s'ha esfumat. Tan fràgil és la nostra consciència? No m'ho puc creure.

-Tu ets la prova que un home pot ser fort, resistir, lluitar per perdurar.

-Però jo no he lluitat. Sóc aquí, sense més.

-Potser t'has reencarnat?

-No m'ho sembla pas. No sento fred ni calor. Tampoc no tinc fam ni set.

-Però dius que sents emocions...

-Sí, emocions sí.

-No t'agradarà saber-ho, però la veu-sense-cos del segle XXI afirma que no pots tenir ni emocions ni sentiments, que són ficticis.

-Ficticis! Ell sí que és pura entelèquia. El segle XXI, qui sap quantes vegades haurà l'home destruït el món en aquells temps. El llenguatge serà un altre. Segurament aleshores "fictici" voldrà dir una cosa ben diferent, que ara no comprenem.

-Creus que tu i jo estem vius, o existim com t'entestes a dir, de la mateixa manera?

-Ets un pou de sorpreses, Pizarro. Tornem a la pregunta: Què és estar viu? Un instant de lucidesa, de subjectivitat, una percepció... deu ser necessàriament diferent per a cadascú, no?

-I estar mort?

-Que tot segueixi allà llevat d'aquesta percepció... d'això se'n diu estar mort.

-Llavors els morts... estan tots igual de morts?

-Suposo que sí... o potser és que no tenim llenguatge per a expressar el que ens passa un cop morts. Vet aquí la dificultat. Si la consciència dels vius és un punt de vista... aquesta perspectiva sobre el món bé ha de seguir existint, incorporaria potser, però present com a possibilitat. Amb el cos mor l'instrument de percepció, es perd la connexió amb el món palpable, però la consciència... O per ventura tu et fas a la idea que la teva consciència pugui un dia desaparèixer per sempre més?

-El que se'm fa estrany és aquesta consciència de què parles. T'asseguro que és molt més natural i fàcil morir que seguir viu. Hi tinc experiència.

Tornava a pesar figures. Feia dies que no dormia enganxat com estava a les

rèpliques i contrarèpliques d'aquell parell. Si a la immortalitat s'hi arribava per la via de l'insomni, hi hauria de renunciar. Amb un gran esforç de voluntat, tancà la finestra. Només el reconfortava saber que, quan l'endemà tornés a obrir-la, aquells soldats incombustibles seguirien allà, donant guerra, acompanyant-lo en la seva vida miserable.

-Ho has notat, Sòcrates?

-El què?

-Estem deixats de la mà de... vull dir, que la veu se n'ha anat.

-Parla amb propietat, amic meu, les veus no se'n van; en tot cas, callen. I, per a dir rucades sobre el segle XXI i donar peixet al teu cardenal, està molt millor calladeta.

-No és que hagi callat. És que no hi és! Que no ho perceps?

-Era a tu que et parlava. Jo només raono sobre el que puc veure, i la veu no l'he vista mai.

-Raonar, veure... calla ni que sigui per una vegada, caparrut! Tanca els ulls i para l'orella amb atenció. El sents? Mai en les meves expedicions m'havia enfrontat a un silenci com aquest. És buit, abismal, perfecte...

(Homenatge casolà a "Enter a Soldier. Later: Enter Another" de Robert Silverberg)

Carme Torras

Recordeu que el número 11, corresponent a juliol-agost, estarà a la xarxa a començament de juliol.